

Форум социјална демократија
Визии и опции за Југоисточна Европа

8

Европа на региони

Што претставува социјалдемократијата во денешниот глобализиран свет? Што претставува социјалната демократија?

Дали е сè уште присутен интересот на граѓаниите за политиката во доволна мера? Дали може повторно да се политикне?

Дали се компримбилни социјалната динамика и социјалната правда? Кои конкретни политики се покажаа како осетливи? Колку беа успешни?

Овие и други прашања се релевантни во сите региони на светот. Со серијата публикации „Форум за социјална демократија- визији и опции на југоисточна Европа“, Фондацијата Фридрих Еберт сака да даде свој придонес во дебатата на овие теми во Југоисточна Европа. Публикациите се истражени со Интернет-форумот (www.forum-social-democracy.org.) Ги покануваме сите членови да учествуваат активно во овие дебати.

Фондација Фридрих Еберт
Канцеларија во Белград
Шимица 1
11000 Белград
Србија

Фондација Фридрих Еберт
Канцеларија во Скопје
Бул. „Св. Климент Охридски“ 21/1
1000 Скопје
П. Фах. 423
Македонија

Фондација Фридрих Еберт
Канцеларија во Сараево
Сумбула Авде 7
71000 Сараево
Босна и Херцеговина

Фондација Фридрих Еберт
Канцеларија во Белград
Прашка 8
10000 Загреб
Хрватска

- Текстот е објавен и на српски, албански, бугарски и романски јазик
- Сите текстови може да ги најдете на Интернет: www.fes.org.yu

Валтер Л. Бернекер (Walter L. Bernecker)

Од централна држава до држава на "Автономни заедници"

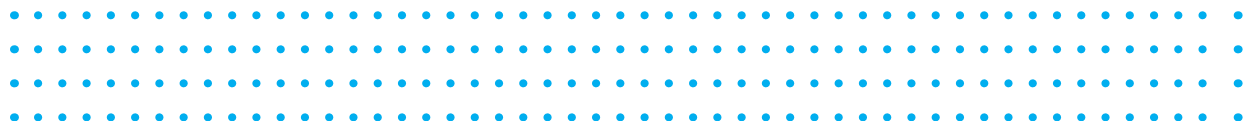
Регионализацијата на Шпанија по 1975 година

По диктатурата на Франко во Шпанија се разбуди регионалистичко-националистичката свест. Покрај „историските“ региони Баскија, Каталонија и Галиција уште осум други региони се здобија со предавтономен статус. Нашиот автор го претставува тешкиот процес на создавање пактови за автономија сè до актуелните дебати за ревизија. Тој укажува на исклучително различните идеолошки ориентации на сите регионализми. Тие се протегаат од ставови за компромисни решенија па сè до максималистички барања за независност.

По смртта на Франко во 1975 година на многу набљудувачи им беше јасно дека со децении нерешениот проблем со регионализмите е една од најтешките хипотеки, кои на земјата му ја остави шпанскиот диктатор. Реконструкцијата на демократските институции мораше едновремено да има за цел и еманципацијата

на демократската култура во поединечните региони.

Наскоро владата се најде во ситуација да одлучи дали нема да биде погодно на местото на индивидуалното решавање на поединечните региони да се изнајде конституционална општоважечка формула, бидејќи во 1975 година дојде до рапидно зголемување на федеративно автономистичките стремежи дури и во оние делови од земјата на кои порано не им се придаваше некаква политичка тежина. Покрај трите „историски“ региони Баскија, Каталонија и Галиција до 1978 година регионите Арагонија, Екстремандура, Валенсија, Мурсија, Астурија, Нова Кастиља/Ла Манча, Стара Кастиља/Леон, Канарските Острови и Балеарските Острови побараа и се здобија со „предавтономен статус“, така што веднаш настапи концентрирање околу регионално-политичкиот нов поредок во цела Шпанија.

Повторното стекнување на „историска автономија“

Веќе во декември 1975 година, неколку недели по смртта на Франко, во Баскија и Каталонија на јавноста и` се претставија „демократски собранија“. Најзначајните барања беа итна амнестија на политичките затвореници и повторно воспоставување на поранешниот автономен статус. Демонстративното покажување на нивната регионалистичко-националистичка свест најпрво уследи на јазично-културно рамниште: јазиците кои долги години беа потиснувани сега не само што отворено се говореа, туку беа воведени и во училиштата; весниците и книгите во голем број се објавуваа на не-кастилијанските јазици, какви што се: каталонскиот, баскискиот и галицискиот.

Покрај потенцирањето на сопствениот јазик и култура на движењето за автономија му беше битно повторното стекнување на политичките и стопанските права на самоуправување на регионите. Меѓутоа, премиерот Адолфо Суарез (1976-1981) го одолговлекуваше процесот на автономија секогаш кога можеше, поради што пред сè во Баскија и Каталонија дојде до немири. Конечно уште пред усвојувањето на новиот Устав премиерот се одлучи за преодно решение, со кое до летото 1978 година речиси сите региони се здобија со прелиминарен автономен статус. Со нив на регионите им се дадоа сепак мали надлежности кои беа оспорувани и предизвикуваа често и nelaгодна состојба.

Во исто време кога повторно беше воспоставена каталонската влада (Генералитат) во 1977 година под претседателство на Јозеф Тараделас, започнаа и владините преговори со баскиските и галициските претставници. Летото 1977 година веќе беше основан провизорен

„Парламент на Баскија“ кој се поврза со баскискиот претседател во егзил Језус Марија де Леицаола. Во декември 1977 година со предавтономен статус се стекнаа и баскиските провинции Алава, Гуипуцкоа и Визкаја, по што врз основа на неговите одредби тие во февруари 1978 година под социјалистот Рамон Рубиал, кој 19 години помина во затворите на Франко, го основаа „генералниот совет“, на кој централната власт и пренесе бројни овластувања.

Сите преговори за автономија беа ставени во мирување сè до усвојувањето на новиот Устав, кој предвидуваше регионалистичко, а не федералистичко решавање на проблемите на автономиите: „секоја националност и секој регион“ имаат право на самоуправување. При тоа поимот „националност“ требаше да биде резервиран за Баскијците, Каталонците и Галицијците кои од другите Шпанци не се разликуваат само историски, туку и јазично и културно. Надлежностите на регионите (урбанизмот, јавните работи, заштитата на човековата околина, користењето на водата, унапредување на стопанството итн.) можеа да бидат проширени со пренесување на дополнителни овластувања. Токму текот на дополнителните преговори, од кои регионите често беа незадоволни, доведе до многу расправи, закани, обвинувања, а пред сè до меѓусебна недоверба.

На 25 октомври 1979 година голем дел од жителите на Баскија и Каталонија ги прифатија статутите – сепак (и во двата случаи) имаше висок степен на воздржување од гласање кој изнесуваше 40%. Наскоро уставната комисија во Мадрид го усвои статутот за автономија на Галиција.

¹ Karl Aiginger, "Towards a new European model of a reformed welfare state", United Nations Economic Survey of Europe, 2005, br. 1.

Сопствената динамика на регионализацијата

Во Андалузија предисторијата и текот на процесот на стекнување автономија беа скандалозни. Покрај „историските региони“ Баскија, Каталонија и Галиција за останатите региони беа предвидени две можности за стекнување автономија: или според член 151 од Уставот, кој по референдумот предвидува забрзано изготвување на статут за автономија, формирање на регионален парламент и другите органи на самоуправање; или според член 143, кој треба да овозможи постепено воведување на автономијата, што, меѓутоа, не мора нужно да предвидува основање на регионални парламенти и органи за самоуправање, а на централната влада и` оставаат маневарски простор благодарейќи на прописите кои предвидуваат дека нешто „може да се стори“. Додека повеќето региони се одлучија за „побавниот пат“ (член 143) за Андалузија беше предвиден „побрзиот“ пат (член 151).

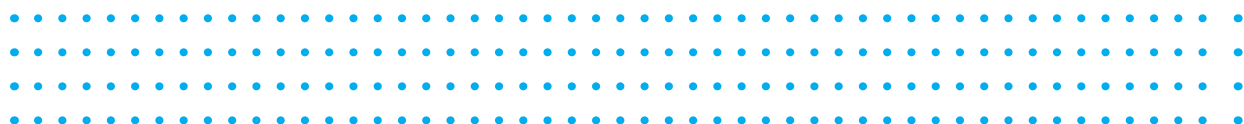
Во Баскија, Каталонија, на Канарските Острови и во другите региони на парламентарните Кортес-избори во 1979 година неочекувано добро се пласираа „националистичките“, т.е. регионалистичките партии. Мадридската влада стравуваше дека и Андалузија ќе добие лево ориентирана односно автономна влада и затоа се обиде со многу трикови да влијае во нејзин прилог врз текот на гласањето. Така беше предвидено автономијата да биде овозможена само доколку се постигне апсолутно мнозинство од граѓаните со право на глас, и тоа во *сигурно* андалузиски покраини. Конечно референдумот беше неуспешен – иако вкупно земено многу повеќе од половината на сите Андалузијци го дадоа својот глас „за“ - бидејќи во провинциите Алмерија и Жаен не се постигна апсолутно мнозинство.

Со повлекувањето на Суарез стана јасно дека процесот на стекнување автономија во поединечните региони почна да содава сопствена динамика и дека на владеачката партија UCD и се чинеше дека неа не може веќе да ја контролира. Владата пропушти да создаде модел за оние региони чии што културни обележја се разликуваат од оние на Баскија, Каталонија

и Галиција. Есента 1980 година Суарез во *Кортезот* потвorno ја смени својата насока: за да се здобие во парламентот со потребната поддршка од андалузиските социјалисти (PSA), тој остави отворена можност на Андалузија сепак да и` одобри брза и целосна автономија. По притисокот на социјалистите резултатот на референдумот од февруари беше „одново интерпретиран“ и Андалузија се вброи во категоријата на автономните области од „прва категорија“.

На референдумот во декември 1980 година Галиција со 70% од гласовите „за“ стана трет автономен регион во државата, со разочарувачки слабиот одзив на учество во гласањето од 28%. За тоа придонесоа ниската политичка свест на населението, лошата предизборна кампања и многу технички и организациски грешки.

Од самиот почеток преговорите околу автономијата беа проследени со различни реакции: од доминантното одбивање и предупредување од идната децентрализација – таков став потекнуваше на пример од дел од вооружените сили – преку барањата за сеопфатна автономија или за воспоставување на сојузна држава / во еден период заговорници на оваа идеја беа социјалистите – па сè до отворените сепаратистички тенденции – нив на пример ги заговараше ETA. Кога во 1983 година, кога се конституираа сите „Автономни заедници“, би се осврнале на минатото, тогаш би можело на централната влада да и` се забележи околноста што беше недоволно консеквентна, а често пати и противречна во ставовите. Може да се воочи континуитет само во однос на едно нешто: партијата UCD, која до 1983 година беше владеачка партија, доживеа пораз на сите регионални избори. Како победнички се профилираа „граѓанско-националистичките“ партии (Баскија, Каталонија), меѓутоа и „сè шпанската“ десница (Галиција) и левицата (Андалузија). Политичко-идеолошката ориентација на регионализмите беше (и сè уште е) различна, начелата на нејзините политички мостри досегаа (и сè уште досегаат) почнувајќи од компромисност па сè до максималистички барања за независност.

Правна природа и надлежности на Автономните заедници

Членот 2 од шпанскиот Устав од 1978 година го содржи како принципот на „нераскинливо“ единство на нацијата така и правото на автономија. Оваа норма го надминува самиот поим на децентрализација, каде Уставот не ги дефинира поимите „националност“ и „регион“. И според Уставот Шпанија, и покрај прифаќањето на регионализмите, претставува единствена држава. Дури и кога независноста на Автономните заедници е уставно правно гарантирана, тие не располагаат со државни квалитативи, туку поседуваат само изведена државна власт.

Според член 147 од Уставот, статутите на автономните претставуваат основен поредок на Автономните заедници. Не постои општ критериум на хомогеност за статутите за автономија. Бидејќи Автономните заедници не поседуваат уставен суверенитет, секоја измена на статут изискува содејство на централната власт. Освен тоа во регионите кои на „брз начин“ се здобија со автономија, бирачки способното население мора преку референдум да го даде својот глас за секоја промена. Меѓутоа, тоа значи дека: статутот на автономија може да се измени само со заедничко делување на шпанскиот парламент и на соодветниот регионален парламент (и евентуално на бирачки способното население).

Распределбата на државните задачи меѓу централната власт и автономните заедници претставува исклучително тешка постапка. Автономните заедници од самиот почеток имаа различно ниво на надлежност („диспозитивен принцип“), што доведе до исклучително многу конфликти во однос на надлежностите пред уставниот суд. Со оглед на нееднаквоста меѓу Автономните заедници во случајот на Шпанија се говори за „асиметрична“ држава. Во суштина не постои систематика на надлежностите, туку попрво може да се говори за постоење на флексибилен и отворен модел, при што во последните години може да се воочат процеси на усогласување.

Членовите 148 и 149 ги регулираат надлежностите кој Автономните заедници смеат да ги преземат, односно оние надлежности кои не

се во исклучива надлежност на државата, а кои се преземени во статутите на автономните. Во годините по 1978 година Автономните заедници секогаш одново се обидуваа да ги прошират своите овластувања и прерогативи.

Двосмисленостите како и спорот околу надлежностите се резултат на недоволно јасниот шпански Устав, кој иако нагласува дека Шпанија е „нација која ја сочинуваат нации“, сепак недоволно јасно го признава повеќенационалниот карактер на државата.

Меѓу Автономните заедници се развил натпреварот за забрзано достигнување на целосна автономија и за максимално проширување на веќе постојните овластувања. Поради тоа владата на Леополдо Калво Сотела се обиде во 1981/82 година да го сопре премногу брзиот и несреден процес на децентрализација. „Законот за хармонизација на процесот на автономија“ (Ley Organica Armonizado del Proceso Autonomico) кој е донесен во соработка со социјалистите, сепак од страна на Уставниот суд беше прогласен за противуставен и затоа беше и укинат.

Во периодот меѓу декември 1979 и февруари 1983 година беа усвоени статутите на 17 Автономски заедници. Немаа сите подеднаков степен на автономија. Најголемиот можен облик на автономија остварија седум заедници: Баскија, Каталонија, Галиција, Андалузија, Навара, Валенсија и Канарските Острови. Останатите десет заедници располагале со помали овластувања. Откако изминале пропишаните пет години на една Автономна заедница која имала помали овластувања, таа барала нивно проширување.

Во 1992 година владата на PSOE и опозиционата партија PARTIDO POPULAR потпишале „пактови за автономија“ (Pactos Autonomicos) за реформа на статутите и за проширување на овластувањата. Далекосежната хомогенизација на Автономните заедници, што претставува основно барање, сепак не можела да биде остварена во целост.

Нови интерпретации

Неколку години по склучувањето на пактовите за автономија периферните историски национализми започнаа во 1988 година да го доведуваат во прашање целиот систем на територијалната државна организација. Тие сега го застапуваа новиот начин на интерпретација на самостојната влада, толкувајќи ја како суверена или барем како влада која суверенитетот го дели со централната држава. Предводниците на новата интерпретација повторно беа Баскија и Каталонија. Баскиската влада при тоа одите најдалеку: таа предложи Баскија да се трансформира во „слободна држава која и` е придружена на Шпанија“. И Каталонците тежнееја кон нов автономен статут, кој по многу политички расправи конечно беше усвоен во 2006 година.

Од почетокот на 21. век во различните Автономни заедници се множеа барањата за реформа на статутите за автономија. Меѓу другото нивна цел беа поголеми даночни овластувања, самостојно застапување на автономните заедници пред европските тела како и зајакнување на механизмите за кооперација и хармонизација меѓу Автономните заедници.

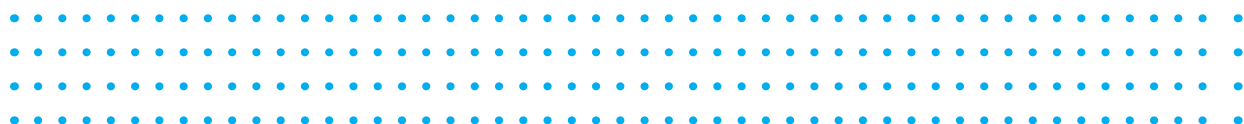
Хозе Луис Родригез Запатеро го претвори од 2004 година прашањето за реформи на статутите за автономија во централно прашање на својата активност во владата. Меѓу другото

тој придонесе за интензивирање на соработката меѓу „конференцијата на претседателите“ (Conferencia de Presidentes) која ја сочинуваат регионалните владини шефови и шпанскиот премиер. Во меѓувреме ни оддалеку не се решени сите прашања, но постигнат е прилично голем напредок во преработката на статутите за автономија. Така на пр. Андалузија во својот нов статут ја добила ознаката „националност“, а Балеарските Острови требало да бидат признаени како „историска националност“. Канарските Острови поради својата „ултрапериферна положба“ бараат дополнителни и вонредни права. Преработката на баскискиот статут мирува, бидејќи парламентот во Мадрид на основа на Уставот ја отфрла иницијативата на баскиската влада за „слободно придружување“.

Дебатата за ревизија на поединечните статутите за автономија и натаму се води со несмалена жестокост. За да се донесе нов статут потребно е најпрво тој да биде изгласан во регионалниот парламент, потоа во целокупниот шпански парламент (со апсолутно мнозинство) и конечно треба да помине референдум до соодветната Автономна заедница. Ќе помине сигурно уште некое време додека не се преработат сите автономни статутите, а потоа и додека не стапат на сила според Уставот.

Валтер Л. Бернекер

Професор по романистички култури
на Универзитетот во Ерланген/Нирнберг
bernecker@wiso.uni-erlangen.de

Од мноштво региони кон регионална нееднаквост во Европа?

Во изминатите две децении Европа посилно срасна. Меѓутоа, нашиот автор јасно посочува дека - наспроти сите досегашни претпоставки - локалните специфики во процесот на европеизација и транснационализација не се изгубиле. Поновото минато по прво претставува пример за своевидна ренесанса на регионалното и локалното во европски рамки.

Покрај посилното нагласување на *културните диференцијации* меѓу регионите, во Европа најдоцна од средината на 1990 година може да се забележи значително зголемување на *регионалните нееднаквости*. Ова особено важи за новите членки на ЕУ и за другите земји во транзиција од средна и источна Европа. Таму сред налетот на промените во државите и стопанствата во преден план се јавија големи разлики меѓу економски растечките урбани региони и меѓу претежно селските подрачја, а кој во минатиот систем останале затскриени.

Но и во бастионите на западноевропскиот капитализам на благосостојба значително се умножија невоедначеностите и проблематичните ситуации, за кои се мислеше дека, всушност, одамна се надминати, а исто така се забележливи и растечки разлики меѓу некои просперитетни економски центри и некои структурно слаби региони. Најголемиот дел од моментно зголемената регионална нееднаквост во Европа може пред сè да се објасни со економскиот просперитет на европските метрополи и на некои успешни регионални економски центри. Насекаде во Европа новите трговски и услужни центри како и англомератите, кои успешно го реализираа преминот во постиндустриската ера, можат без сомнение во моментот да се врбојат во победниците на процесот на глобализација. Тие станаа магнети за капиталот, претпријатијата и работната сила.

Нови регионални линии на раздвојување во Европа?

Воопшто не е збунувачка околноста што во градовите и урбаните региони има повеќе претпријатија, а по правило во нив има поголем економски учинок отколку во ретко населените области, така што тоа само по себе воопшто не е причина за загриженост. Нештата стануваат попроблематични кога во регионите кои се наоѓаат наспроти градските средини каде стопанството бележи процут, се зголемува економската стагнација и кога таа уште и се здружува со невработеноста и бесперспективноста; и кога како последица на сето тоа образованата и ангажирана работна сила се повеќе мигрира во густо населените средини. Таквите развојни тенденции денес секако можат да се забележат во Европа. Во некои подрачја, пред сè во источниот дел на Германија и во некои други посиромашни

региони на источна Европа оваа појава далеку напредна.

Од стопанска и политичко-економска гледна точка би можело да биде посакувано работната сила во Европа посилно да се мобилизира и да заминува таму каде може да се најдат претпријатија и работни места. Во врска со тоа често се укажува на примерот со САД, каде регионалните нееднаквости традиционално се изедначуваат со повисокиот степен на мобилност на работната сила и со економската иновативност.

Од социјолошка гледна точка, меѓутоа, може да се забележи дека социјалните тензии заедно со придружните социјални трошоци и оптоварувања се неминовни доколку јазот меѓу победничките и поразените региони не

се држи во одредени рамки. Сепак развојот на регионалните нееднакости во Европа и покрај одредени алармантни развојни тенденции ни оддалеку не е толку драматичен како во многу други земји и делови од светот. Познато е дека и на малиот простор на европскиот континент, кој е обременет со контрасти, секогаш постоеле големи нееднакости и разлики меѓу регионите; да се потсетиме само на стариот јаз во Италија меѓу богатиот север и сиромашниот, претежно рурален југ. Што, всушност, претставува новото и посебното во актуелните дискусии за враќање на регионите и за растечкиот набој на регионалната нерамнотежа на Европа?

Ново е сигурно тоа што хармонизирањето на регионално нерамномерните развои сè помалку се гарантира во рамките на националните држави, односно дека тоа сè помалку може да се гарантира. Тоа не треба да значи дека националните држави веќе ја отфрлиле својата

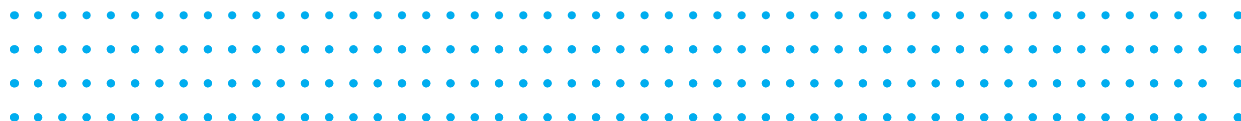
улога на посредници меѓу регионите и како инстанца која врши колективна прераспределба. Напротив: разликите меѓу поединечните делови на државите, како и меѓурегионалните борби околу различните поделби и натаму претставуваат централен дел на политиките на националните држави. Од современите дискусии во Германија во однос на иднината на урамнотежување на покраините во финансиска смисла или околу *реконструкцијата* на истокот може да се распознае дека внатрешнодржавните регионални трансферни плаќања сè повеќе бараат да бидат оправдани. Причините за оваа промена треба веројатно во прв ред да се бараат во изменетите правила на игра во глобалната економија, но и во промените во рамките на државното дејствување во светлина на транснационализацијата, која во Европа посебно доби во динамика сред процесот на европските интеграции.

Парадигмата на глобалниот натпревар меѓу локациите

И во Европа со преминот од национално-државниот капитализам во глобално вмрежената економија на знаење одново се помешани картите за учесниците на пазарните збиднувања. Капиталот предвиден за инвестиции денес стана пофлексибилен и помобилен отколку кога било дотогаш. Инвеститорите кои мораат да се докажат во глобалниот натпревар денес можат многу побрзо да ги изместат производствените локации таму каде што им се чинат поповолни условите што им ги овозможува одредената локација. Затоа регионите, градовите и општините сè повеќе се наоѓаат во еден меѓусебен натпревар за придобивање на инвеститори и образувана работна сила. Тоа ги смени и принципите на досешната регионална политика: подалеку од централно управуваниот начин на финансирање кој најчесто е насочен кон секторите, а сè повеќе кон децентрализираните структури и кон зголемување на регионалната лична одговорност. Според мерилата на новата политика на локации, од регионите денес сè повеќе се бара да се активираат ендогениот развоен потенцијал и да се стекнат со

„компаративна конкурентна предност“ наспроти другите економски локации. Создавањето профит, диференцијацијата и „флексибилната специјализација“ денес станаа клучни поими на современиот развој на локациите.

Освен оваа нова логика на диференцијации во рамките на глобалниот натпревар меѓу разните локации во изминатите две децении во Европа се случија далекусежни промени кои се рефлектираат и на територијата на Европа: од една страна етаблирањето на заедничкиот европски пазар и монетарната унија, а од друга страна зголемената европеизација на структурната и регионалната политика. Воведувањето на заедничкиот пазар и на монетарната унија без сомнение придонесоа за зголемување на конкуренцијата меѓу државите и регионите на Европа. Покрај тоа и макроекономските обврски кои се поврзани со монетарната унија, прочуените „конвергентни критериуми“, во значителна мерка го ограничија трговскиот маневарски простор на земјите членки во социјална и политичка смисла.

Регионалниот развој во рамките на европеизираната регионална политика

Економската интеграција на Европа со себе донесе и релативизирање на границите на националните држави, а со тоа и пресврт во меѓурегионалната соработка. Некои погранични региони кои порано делумно беа заштитени, а делумно беа запоставени и се наоѓаа на маргините на вниманието на националните држави, одеднаш повторно се пронајдоа себеси откако се укинаа границите во рамките на Европската Унија и откако се проширија рамките на Европската Унија. Тоа го зголеми притисокот на конкуренција однадвор, но истовремено отвори и нови можности за вмрежување кои би биле овозможени надвор од границите на националните држави. Многу региони денес порадо бараат соработка и натпревар со другите региони во транснационалниот простор, отколку со старите членки на солидарната заедница на националните држави.

Европската структурна и регионална политика која од нејзиното официјално започнување во 1989 година сè повеќе добива во значење и сè повеќе го заменува традиционалното поттикнување на соработка меѓу регионите во рамките на националните држави, се залага токму за оние нови можности кои ги нуди регионалната мобилизација и развојот. Регионалните фондови за намалување на разликите во развојот на европско рамниште постоеја уште од средината на 1970-те години, но самостојната регионална политика како творец на либерализацијата на пазарот е етаблирана дури по воведувањето на заедничкиот економски пазар. Во новиот, во меѓувреме четврти план за развој од 2007 до 2013 година, за „политиката на кохезија“, како што вообичаено се нарекуваат напорите за унапредување на структурите и регионите на ниво на Европската Унија, се предвидени околу 350 милијарди евра. Тоа е повеќе од третина од вкупниот буџет на Европската Унија. Политиката на кохезија, покрај трошоците за аграрната политика, која исто така има посебен ефект на регионално рамниште, претставува втора по големина ставка на трошок за Европската Унија.

Декларативната цел на политиката на кохезија на Европската Унија е трајно намалување на регионалните диспаритети во рамките на Европската Унија и на разликите во развојот на најзаостанатите региони, како и долгорочно јакнење на економското

и социјално единство во рамките на Европската Унија. Тешко е да се процени во колкава мера политиката на кохезија ќе успее да ги реализира тие амбициозни цели. Погледот врз статистиката дава прилично противречна слика: додека се умножија регионалните нерамномерности меѓу државите-членки истовремено е забележлива и тенденцијата на општото усогласување на нивоата на развој меѓу поединечните земји на Европа. Посебно државите како Ирска и Шпанија покажаа дека е дефинитивно можно смислено да се инвестираат средствата на Европската Унија. Повеќе од една третина од најсиромашните региони на Европската Унија од почетокот на примената на програмата на унапредување на регионите на Европската Унија навистина забележаа значително подобрување на економскиот развој. Но тоа исто така и значи дека во две третини до сега не е забележана некоја позначајна промена.

Во годините кои претстојат ќе мора да биде можно успехот на европската политика на кохезија да се измери преку развојот во новите земји членки на Европската Унија во средна и источна Европа затоа што таму ќе се влеваат значителни средства за унапредување на структурите и регионите во периодот од 2007 до 2013 година. Затоа ќе биде мошне интересно за се набљудува како во блиска иднина ќе се развиваат земјите и регионите на исток и југоисток на Европската Унија. Меѓутоа, треба да се има предвид фактот дека нема сите подрачја во подеднаква мера да профитираат од оваа обемна финансиска поддршка.

Бидејќи политиката на кохезија во новиот период на поддршка ќе биде во знакот на обновување на лисабонската стратегија и во прв ред ќе биде насочена кон поголем раст и поголема вработеност во стопанството кое се заснова на знаење, регионите ќе мораат унапредувањето на процесот на концентрација и на т.н. „проект на светилници“ да го подредат на целта на урамнотежување на просторниот развој. Тоа во секој случај и во најсиромашните региони на Европската Унија ќе придонесе за развој на стопанската динамика. Постоечките регионални нерамномерности и разлики меѓу градовите и селата веројатно ни на овој начин нема да можат во иднина да бидат надминати.

Себастијан Битнер, социјолог кој во моментот е стипендист на докторски студии на Graduate School of Social Sciences (GSSS) во Бремен
buettner@gff.uni-bremen.de

Новите мостови преку Одра и Ниса

Прекугранична соработка во германско-полските европски региони

По една и половина децении откако Германија ја призна границата долж линијата Одра-Ниса состојбата во пограничната област и натаму не е добра. Сепак соработката меѓу четирите германско-полски еврорегиони ги собира плодовите и претставува значителен придонес во зближувањето на Германците и Полјаците.

Кога во 1991 година со германско-полскиот договор меѓу соседите е договорено унапредувањето на регионалната и локалната

соработка „посебно во пограничните области“, тоа без сомнение се сметаше за голем проект. Непосредно половина година пред овој чин, Германија со конечното признавање на границата долж линијата Одра-Ниса создаде претпоставки за ваквата соработка. Освен тоа, овој период беше само почетокот на долгиот процес на помирување. Поради историскиот товар кој произлезе од војната и прогонствата, изградбата на добрите соседски односи преку двете реки стана многу тешка задача.

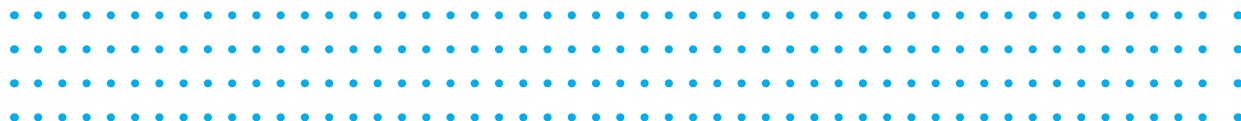
Тешка граница

Предизвикот пред сè се наоѓа во историската и структурно специфичната позиција на потегот на реките Одра-Ниса. Оваа линија јасно се разликува од другите германски граници. Повлекувањето на границите на крајот на војната се изврши самоволно со што се отсекоа со векови старите региони и градови. Освен тоа источно од новата граница дојде до речиси комплетна размена на населението. По протерувањето на Германците тука беа населувани протераните лица од некогашните полски источни подрачја како и припадници на различните малцинства. Значи, стануваше збор за една сосема нова ситуација во која Германците и Полјаците беа соочени со нови соседи, односно тие за прв пат сега и воопшто се соочуваа со соседи. Традиција на заеднички живот на границата, како што тоа е случај со другите региони, овде не постоела. Тоа ја разликува линијата Одра-Ниса не само од историски стабилните граници (како што е на пр. германско-швајцарската граница), туку и од оние кои иако биле повеќекратно поместувани, но сепак составот на населението останал непроменет (како на пр. на германско-француската граница). До почетокот на 1990-те години тешко дека може да се говори за вистинско приближување на новите соседи.

Освен тоа долго време беше спречувано регионалното вкоренување на новопритојдени лица. Првата генерација практично постојано

живеела со спакувани куфери, затоа што со децении морала да смета на ревизија на границата. Втората генерација пораснала со социјалистичко-националистичка пропаганда која не познавала посебни етнички, културни и регионални идентитети. Како последица на тоа дури по пресвртот и конечното признавање на границите можеше да биде започнат процесот на идентификација со „новата“ татковина. И прогонетите на германска страна долго време не можеле да се отргнат од својата стара татковина, токму поради таа нерешена состојба.

Друга заедничка особина на двете страни се однесува на економската состојба. Како и многу погранични области во националните држави, и германско-полската погранична област заради војната и периферна позиција, структурно гледано била слаба и недоволно развиена што уште повеќе го поттикнувало со децении погрешно воденото социјалистичко стопанство. Тој впечаток не може да се надмине ниту во западно полските области чија позиција била добра, доколку се споредуваат состојбите во рамките на самата држава. Не само зближувањето на Германците и Полјаците, туку пред сè и трансформацијата на национално маргиналната позиција во позиција која се наоѓа во средиштето на Европа, од самиот почеток претставуваше прокламирана цел на оние кои се залагаа за прекугранична регионална соработка.

Еврорегионите како развојни инструменти во пограничните области

Поради овие причини во следните години настанаа четири еврорегиони долж потегот на реките Одра-Ниса. Од север кон југ, по целата должина на границата се протегаат еврорегионите Померанија (кон Шведска), Про Европа Вијадрина, Шпре-Ниса-Бобер и Ниса (кон Чешка).

Нив ги сочинуваат градови, општини и окрузи кои се наоѓаат близу границата, а кои се придружени кон национални здруженија. Овие пак, кооперираат меѓусебно во рамките на структурите на еврорегионите. Одстранувањето на негативните последици на разединувачките државни граници, сè до нивната редуција во обични административни граници претставува основната декларативна цел на овие кооперации, при што вниманието во прв ред е насочено кон економскиот развој и кон смалувањето на разликите во стандардот, што е забележливо кога ќе се спореди западот со истокот.

Еврорегионите токму во непосредните гранични области го остваруваат најзначајниот облик на прекуграничната соработка. Нивната централна задача претставува советување на носителите на проектите при планирање и спроведување на регионални и прекугранични проекти како и при аплицирање за финансиски средства кај соодветните програми на европските фондови (порано INTERREG, а сега CILJ 3). За периодот од 2007 до 2013 година планирани се

речиси 500 милиони евра за германско-полски проекти во пограничната област.

За поддршка на малите проекти кои се движат во висина на сумите од 15.000 евра одлучува едно тело на еврорегионот. Во таквите проекти можат да се вбројат на пр. и различни забавни манифестации, културни панаѓури или заеднички музички и спортски манифестации. За помошта која е предвидена за поголемите проекти одлучуваат покраините и војводствата, но еврорегионите и тука можат да извршат влијание давајќи совети и гласајќи.

Прекуграничните саеми и образовни иницијативи исто така се вбројуваат во таквите проекти, како и соработката во областа на заштитата на човековата околина и заштитата од катастрофи, потоа германско-полските детски градинки, јазични курсеви или заедничките мрежи на велосипедистички патеки, па сè до мостовите и граничните премини, што претставува дел од заложбите за прекугранични туристички региони со заедничка пазарна ориентација. Некои проекти посебно се издвојуваат, како што се реконструкцијата на стариот градски мост во Герлиц/Згорзелец или Collegium Polonicum во Слубице, заедничкиот истражувачки центар Адам Микиевич на Универзитетот во Позен и Европскиот Универзитет во Вијадрина на Франкфурт на реката Одра.

Проблеми при реализацијата

Колку и да звучи сето ова многу позитивно, токму во Полска еврорегионите на почетокот не претставуваа спорни точки. Суверенитетот, територијалноста и државниот интегритет се од исклучително значење, токму затоа што за многу делови на населението не претставуваат нешто што се подразбира само по себе. На почетокот на 1990-те години постоеја сили кои се наоѓаа во подем, а кои се спротивставуваа на создавањето на еврорегионите затоа што

сметаша дека со тоа се доведуваат во прашање границите. Некои кои се вбројуваа во редовите на конзервативците говореа дури и за губење на суверенитетот и за монтажа на полската држава. Тоа се однесувало на сите еврорегиони во кои учествувала Полска, а посебно на германско-полските.

Тогашниот претседател на владата Јарослав Кажински во 1993 година германските ставови во однос на ова прашање ги оквалификува

како „нешто што не може во целост да се усогласи со тоа што може да се дефинира со нашите национални интереси, а што во овој случај почива на одржувањето на националниот интегритет“. Оваа фиксација на националната државност и територијалност, како и скепсата во однос на регионализмите произлегува од стравувањата од германскиот ревизионизам и од искуствата на повторното губење на сопствената државност. Меѓутоа, таа фиксација своите корени ги има во предисторијата на поделбите, кога недостатокот од јака политичка централна власт во содејство со силата на соседот создаде плодна почва за уништување на аристократска република.

Наспроти тоа во еврорегионите се разви добра соработка. Но сепак и натаму постојат значителни разлики во животниот стандард. Разликите во стандардот во 1990-те години дури и се продлабочија. Причината беше таа што германската страна од пограничниот регион со своето членство во ЕЕЗ/ЕУ имала значително подобра појдовна позиција отколку што имала полската страна.

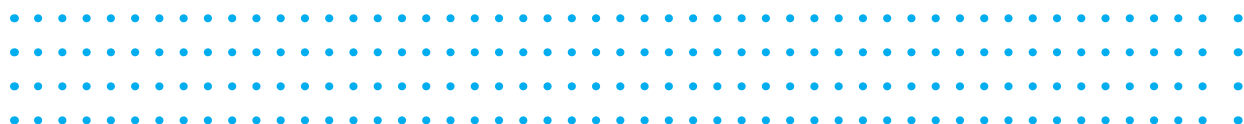
Со пристапот на Полска кон ЕУ и со се поголемата динамика на економскиот развој во меѓувреме може да се очекува изедначување на условите за живот. Во студијата на хамбуршкиот Светски економски архив од 2006 година се заклучува дека во 2020 година по прво ќе постојат значителни разлики меѓу англомерациските подрачја и селските региони отколку што тоа ќе биде случајот меѓу германската и полската страна. При тоа предвидувањата се опишани прилично трезвено: стопанската структура која не е доволно ориентирана во однос на иднината, непостоење на опременост на капиталот, како и непостоење на сили кои би привлекувале инвестиции се причините поради кои развојот во директната погранична област ќе стане долгорочен предизвик.

Состојбата не се олеснува ниту со намалувањето на бројот на населението како

резултат на стареењето и миграциите. При тоа размената не е отежната само поради менталните и јазичните бариери, туку и поради непостоењето прекугранична инфраструктура, пред сè непостоењето на мостови за друмски и железнички сообраќај. Дополнителна пречка претставуваат различните административни структури.

Додека германските подрачни тела од другата страна на националната надворешна политика прилично лесно можат да соработуваат со странски партнери, во војводствата постои двојна структура со регионалниот парламент и војводата, кој одговара пред централната влада. Затоа треба секогаш да се имаат предвид нивните интереси што пак, може да претставува хендикеп за одредени регионални иницијативи. Тоа посебно важи за случаите кога владата, како што е тоа случај со сегашната влада на Јарослав Качински, е тенденциозно националистичка и кон Германците е непријателски настроена.

Актуелните проблеми настанаа откако опозициските партии во ноември 2006 година победија на самоуправните избори. Во западните полски војводства кои се наоѓаат близу до границата, со парламентите доминира либералната граѓанска платформа (РО). Може само да се шпекулира околу тоа дали зголемувањето на моќта на партијата РО, која според мислењето на премиерот е премногу зависна од Германија, е причинителот на најновите проблеми. Во секој случај Варшава на крајот изненадувачки го најави барања за учество во одлучувањето во однос на користењето на парите на Европската Унија за периодот од 2007 до 2013 година. Спорот околу компетенциите кои потоа уследи, а кои се заврши во корист на регионите, доведе до таму што програмите кои содржеа користење на средствата, дури со задоцнување да пристигнат во Брисел. Сега се поставува прашањето дали уште оваа година ќе можат да се ослободат некои средства.

Антагонизмот му припаѓа на историјата

И покрај сите проблеми соработката во еврорегионите долж Одра и Ниса претставува битен придонес во кохезијата на двата народа во средиштето на Европа, кои на почетокот си беа еден на друг исклучително туѓи. Благодарейќи и на добрата економска позиција внатре во сопствената земја и незначителната свест за традицијата, населението на западна Полска е отворено, европски ориентирано и либерално, што позитивно се одразува врз прекуграничните односи.

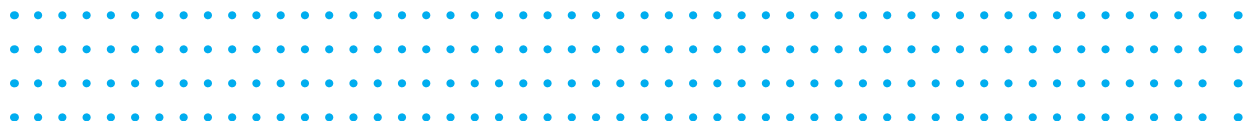
Заедничките регионални идентитети во Померанија, во средна Одра и во Лаузиц/Долна Шлезија можеби ѝ припаѓаат на иднината. Но не само многуте мали контакти и заеднички проекти, туку и гестовите како што се вклучувањето на некогашното германско население во прославите на 750 годишниот јубилеј од постоењето на градот Горзов Вилкополска/Ландсберг на Варта покажаа дека во пограничната област германско-полскиот антагонизам (да се надеваме) ќе стане дел од историјата.

Томас Винтер

дипломиран културолог-економист
во моментот докторира на Полската академија за науки во Варшава
во областа - Меѓународна политика
thomas@winter-buchverlag.de

Досегашни изданија на серијата публикации „Визии и опции за Југоисточна Европа“

1. Влијанијата на ЕУ врз Европскиот социјален модел и врз социјалното единство <i>Лоџар-Виџе - д-р Хајрих Засенфелд</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/10.EvropskiSocijalniModel.pdf
2. Новата политичка економија на европскиот социјален модел (модели) <i>Пајриќ Дијамонд</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/25.Nova_politicka_ekonomija.pdf
3. Европски стопански и социјален модел <i>Мариус Бусемаер, Кристијан Келерман, Александар Пејринџ, Андреј Шиухлик^{1*}</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/26.Evropski_privredni_i_socijalni_model.pdf
4. Социјалдемократска програматика по проширувањето на Европската Унија <i>Кристиоф Цејел</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/27.Socijaldemokratski_program_nakon_prosirenja_Evropske_unije.pdf
5. Унгарски немири <i>Michael Ehrke</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2007/4.Madjarski_nemiri-Simptom_centralno-evropske_krize.pdf
6. Социјална праведност за 21 век <i>Група на автори</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2007/7.Socijalna_pravda_za_21.stoljece.pdf
7. Кон подновен европски социјален модел <i>Anthony Giddens</i>	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2007/11.Prema_revidiranome_europskom_socijalnom_modelu.pdf

Досегашни изданија на серијата публикации: „Материјали за социјалната демократија“

Социјалнодемократската партија на Германија (SPD) и медиумите Ања Круке	www.http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/19.gledati%20svet%20iznova.pdf
За модернизацијата на Берлинската програма – без лажен пистет! Фриц В. Шарџ	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/20.za%20modernizaciju%20berlinskog%20programa.pdf
Една година подоцна: Источна и Средна Европа во кризата на пристапувањето кон ЕУ Михаел Ерке	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/21.godinu%20dana%20posle.pdf
За флексибилноста на Пактот за стабилност Анџелика Швал-Дирен	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/22.fleksibilna%20primena%20umesto%20striktnog%20pridrzavanja.pdf
Капитализмот и социјалното пазарно стопанство Иринџ Фечер	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/23.kontroverze.pdf
Социјалистичката Интернационала и глобалната демократија Кристиоф Цейел	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/12_socijalisticka_internacionala_i_%20globalna_demokratija.pdf
Либералната илузија по изборите: Заеднички пазар без политичка унија Михаел Даудершиџ	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/13_liberalna_iluzija_posle_odrzanih_referenduma.pdf
Нови акценти во социјалната политика Волфганџ Шредер	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/26.novi%20akcenti%20u%20socijalnoj%20politici.pdf
За користа на големата коалиција во преодните периоди Клаус Шенхофен	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2005/27.stabilnost%20umesto%20zatisja.pdf
Границе Европе – Културни релативисти и културалисти Хајнџ Тајзен (Heinz Theisen)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/21.Granice_Evroe.pdf
Све зависи од система за усмени пренос информација - Предрасуде о изборним кампањам, истраживањима јавног мислења, известувања и одлукама Кристиа Хајџан (Christa Hategan)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/22.Sve_zavisi_od_sistema_za_usmeni_prenos_informacija
Боља социјална држава Мајџас Плацек (Matthias Platzaeck)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/23.Bolja_socijalna_drzava.pdf
Мадјарски немири - симптом централно-европске кризе пристапуању Европској унији? Михаел Ерке (Michael Ehrke)	http://www.fes.org.yu/thira_files/publikacije/2006/24.Madjarski_nemiri.pdf

